

صفحه های فارسی در قفقاز

سال ۱۲۸۰ شمسی، ۱۹۰۱م - ای.برلینرز گرامافون (۲۵ سانتیمتری)

ضبط آثار موسیقی در تفلیس و باکو توسط "ویلیام سینکلر داری" از شرکت گرامافون و ماشین تحریر صورت می گیرد که با برچسب "ای. برلینرز" و با شماره کاتالوگ سری G.C.12200 صفحه های فارسی (آوازی) آن مشخص می شوند. این صفحه ها فاقد برچسب کاغذی بوده و همه اطلاعات مربوط به اثر بر روی بدنه صفحه به صورت برجسته نقش بسته است و عنوان اثر نیز به فارسی روی صفحه وجود دارد.

ملاحظات: ۱- نمونه لیبل این صفحه ها که آواز سیکاح (سه گاه) با همراهی ساز می باشد، آمده است.

۲- قید کلمه Persian و تفکیک این صفحه ها از سایر آثار ارمنی و گرجی ضبط شده در این سال که در "کاتالوگ مشرقی" کمپانی گرامافون فهرست شده اند اتفاقی نیست بلکه گویای باور مشترک هنرمندان صاحب اثر و نمایندگان کمپانی گرامافون در مورد نوع موسیقی ضبط شده است در حالی که اشعار این آثار عموماً ترکی می باشند.

۳- در کاتالوگ سال ۱۹۰۲م کمپانی گرامافون، صفحه های با شماره کاتالوگ 10000 تا 19999، بخش مشرقی را تشکیل می دهند.

سال ۱۲۸۰ شمسی، ۱۹۰۱م - گرامافون رکورد (۱۷/۵ سانتیمتری)

سال ۱۲۸۰ شمسی، ۱۹۰۱م - گرامافون کنسرت رکورد (۲۵ سانتیمتری)

بخشی از صفحه های مذکور در بند قبل می باشد که به صورت صفحه های ۱۷/۵ و ۲۵ سانتیمتری تولید شده اند. برخی از آثار ضبط شده در قفقاز در این نوبت، دارای شماره کاتالوگ بالاتر از 20000 بوده و با عنوان "Persian tartar" و یا "Tatarian Persian" در بخش روسی کاتالوگ کمپانی گرامافون درج شده اند. شماره قالب این صفحه ها مشابه صفحه های "ای. برلینرز" می باشد اما به جای قراردادن در پایین برچسب کاغذی و بر روی بدنه، روی نیمه سمت راست قطر افقی برچسب، به صورت فرورفتگی نقش بسته است. عنوان اثر به فارسی (دست نوشته) روی برچسب وجود دارد.

گرامافون
کنسرت
رکورد
چهارگاه
کمانچه تنها
Persian
ضبط ۱۹۰۱م
باکو

ای. برلینرز
گرامافون
سیکاح
آواز با ساز
Persian
ضبط ۱۹۰۱م
باکو

سال ۱۲۸۲ شمسی، ۱۹۰۳م - گرامافون کنسرت رکورد (۲۵ سانتیمتری)

سال ۱۲۸۲ شمسی، ۱۹۰۳م - گرامافون مونا رکورد (۳۰ سانتیمتری)

در اواخر سال ۱۹۰۳م، کمپانی گرامافون، فرانز هامپ صدابردار خود را برای ضبط آثار بیشتری به روسیه می فرستد. در این سفر که تا اوایل سال ۱۹۰۴م به طول می انجامد، صفحه های دیگری در تفلیس ضبط گردیده که علاوه بر آثار ارمنی و گرجی، صفحه های Persian Tartar در بین آن ها مشاهده می شود.

نمونه ای از صفحه های سال ۱۹۰۳م

PERSIAN – TARTAR

SONG With inst.

بیات قاجار

باگراط

TIFLIS

G.C. -2-12505

سال ۱۲۸۵ شمسی، ۱۹۰۶م - گرامافون کنسرت رکورد (۲۵ سانتیمتری)

سال ۱۲۸۵ شمسی، ۱۹۰۶م - گرامافون مونا رکورد (۳۰ سانتیمتری)

پس از اتمام کار ضبط در تهران در اواخر سال ۱۲۸۴ شمسی، برادران هامپ به باکو و تفلیس رفته و مجموعه آثاری را در آن جا ضبط می نمایند.

PERSIAN

TENOR

شور

باکراط

(تفلیس)

G.C.4-12423

سال ۱۲۸۶ شمسی، ۱۹۰۷م - گرامافون کنسرت رکورد (۲۵ سانتیمتری)

تمام سال ۱۹۰۷م را "ماکس هامپ" در یک تور طولانی در امتداد جاده تاریخی ابریشم به ضبط آثاری فراوان می پردازد تا کمپانی گرامافون بتواند قدرت رقابت با کمپانی فرانسوی "پاته" را که فعالیت

چشمگیری در قفقاز دارد حفظ نماید. استودیوی موقت ضبط در این سال در تفلیس، پتروفسک، مرو، بخارا، تاشکند و سمرقند ایجاد شده وده ها اثر با عنوان فارسی و Persian tartar ضبط می گردد.

G.C.6-12811

تصنیف خالدور ماج آواز محمد فرضعلیف به همراه تار

هیراتی آواز جبار قاریاغدیف تفلیس GC-6-12930

سال ۱۲۸۹ شمسی، ۱۹۱۰م- گرامافون کنسرت رکورد (۲۵ سانتیمتری)

از جولای سال ۱۹۱۰م ، "ادموند جیمزپیرس" دوره دیگری از ضبط آثار صوتی را برای کمپانی گرامافون در وسیه، قفقاز و آسیای میانه، و اروپای شرقی آغاز می کند که تا ضبط سال ۱۹۱۲م در تهران ادامه می یابد و سپس به تفلیس می رود. از سال ۱۹۱۱م آثاری فارسی از "اسلام عبدالله یف" در دسترس می باشد که در تفلیس ضبط شده است .

نمونه ای از آثار "علسگر عبدالله اف" که در سال ۱۹۱۲م (محتملاً" در باکو) و قبل از ضبط آن سال در تهران، ضبط شده است، در این تصاویر مشاهده می گردد. در بین صفحه هایی که در سال ۱۹۱۲م ضبط شده اند آثاری مشابه صفحه های یاد شده ولی بدون عنوان Persian یا Persian tartar وجود دارد و از این زمان قید عبارت فارسی بر صفحه های موسیقی در قفقاز متوقف می شود. مثلاً آثاری از "مجید بهبودف" با عنوان "خاریچ سه گاه" و یا "تصنیف عربی" در دسترس است که عنوان روی لیبل "Caucasian" قفقازی می باشد.

از آثار سال ۱۹۱۲م
تصنیف بیات شیراز عتسگر عبدالله اف همراه تار و کمانچه

تفلیس

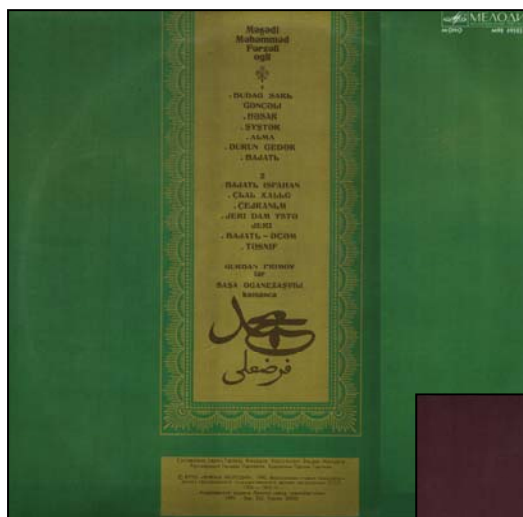

تصنیف جل الخالق اسلام عبدالله یف همراه تار و کمانچه

سال ۱۲۹۴ شمسی، ۱۹۱۵م-آمور گرامافون رکورد(۲۵ سانتیمتری)

در اوت سال ۱۹۱۵م "فردریک گایسبرگ" نشست ضبط دیگری را در باکو و تغلیس برای کمپانی گرامافون راهبری می کند. مایکل کی نیز در کتاب "آثار فارسی ضبط شده توسط کمپانی گرامافون"، به خطا احتمال حضور هنرمندانی چون درویش خان را در این نوبت ضبط داده است که این امر ناشی از خلط موضوع بین این دوره از ضبط و سفر هنرمندان ایرانی به تغلیس در سال ۱۹۱۴م و ضبط صفحه های دارای لیبل "مونارک رکورد" می باشد. (Kinnear,2000,p12)

"رامز زهراب اف" در کتاب "موسیقی مقامی آذربایجان" اشاره مختصری به ضبط صفحه های ۷۸ دور تا پیش از جنگ جهانی اول و بازتولید برخی از این آثار در سال ۱۹۹۱م توسط کمپانی "ملودیا" به صورت صفحه های ۳۳ دور (LP)، می نماید. این مجموعه با صفحه شماره M90 49503 001 که حاوی ۱۴ اثر از "محمد فرضعلی" می باشد، آغاز شده و آثار هنرمندان دیگری چون "محمد کچه چی اوقلو" و "جبار قاریاغدی اوقلو" (شماره M90 49501 007) را در بر می گیرد. (زهراب اف، ۱۳۷۸، صص ۴۰-۴۳)

محمد فرضعلی
M90 49503 001
حصار، شوشتر، بیات اصفهان، بیات عجم
و تصنیف های کوناگون.
۱۹۰۶م تا ۱۹۱۴م

محمد کچه چی اوقلو
M90 49505 006
همایون، شوشتر، تصنیف شوشتر، بیات چوبان
رهاپ، عراق، سه گاه، تهران و ..
۱۹۰۶م

جبار قاریاغدی اوقلو
M90 49501 007
منصوری، یتیم سه گاه، دشتی، بیات قاجار
ماهور، شکسته قره باغ و ...
۱۹۰۵م تا ۱۹۱۵م

صفحه های ضبط شده فارسی در قفقاز توسط کمپانی های دیگر

تا سال ۱۹۲۰م صفحه های مشابهی توسط کمپانی های بین المللی و محلی دیگری در قفقاز و آسیای میانه با لیبل های گوناگونی ضبط و تولید می گردد که نمونه ای از این صفحه ها با لیبل اکسترافون که در باکو ضبط و در کیف تولید شده اند، آورده شده است. جمع کلی آثار فارسی ضبط شده در قفقاز توسط کمپانی گرامافون بالغ بر ۱۰۰۰ روی صفحه تخمین زده می شود که با احتساب آثار ضبط شده برای پاته، ادئون، مونارک رکورد و سایر لیبلهای محلی که عموماً در آلمان تولید می شدند، با گنجینه ای گسترده تر از موسیقی مقامی آسیای میانه مواجه خواهیم شد که با عنوان فارسی به جهانیان عرضه و معرفی شده اند.

سیگه زبول ۱ قسم

سیگه زبول ۲ قسم

حصار

موخالیف (مخالف)

توضیح:

- ۱- این مقاله، بخشی از پژوهشهای لیبل شناسی فارسی است که توسط نگارنده در حال تکمیل بوده و بخشهایی دیگر از آن در مقاله های گوناگون لیبل شناسی در ژورنال صفحه سنگی به چاپ رسیده است.
- ۲- بخشی از مقاله حاضر در فصلنامه موسیقی ماهور ویژه یکصدمین سال ضبط صفحه در ایران (سال هشتم، شماره ۲۹، پاییز ۱۳۸۴، صص ۱۵۱-۱۵۶) درج شده است.
- ۳- روابط فرهنگی و موسیقایی هنرمندان ایران و قفقاز به ضبط صفحه هایی با لیبل مونا رک رکورد در سال ۱۹۱۴ میلادی (۱۲۹۳ شمسی) در تفلیس منجر می گردد که در لیبل شناسی مربوطه مشروحا بدان پرداخته خواهد شد. اهتمام آقای سید جواد حسینی در انتشار اثر ارزشمند با **زمزمه هزارستان** که یادنامه استاد ابوالحسن اقبال آذر است (ISBN 964-312-682-X) به قرار گرفتن اطلاعات ذیقیمتی از این روابط و نقش و تاثیر ابوالحسن خان در هنرمندان قفقاز در اختیار علاقمندان منجر شده است.
- ۴ - برای آشنایی بیشتر، تصاویری از هنرمندانی که به اسامی آنها اشاره شده است، به نقل از سایت دیسکوگرافی آذربایجان در زیر می آید:

ردیف اول از چپ: جبار قاریاغدی اوغلو، مجید بهبودف، محمد فرضعلی اوغلو
ردیف دوم از چپ: اسلام عبدالله یف، خان شوشینسکی، محمد کچه چی اوغلو

